

Entelehija

Esej temeljnih vprašanj pozitivne psihologije

Žiga Valetič

Ali bi obstajalo **dobro**, če ne bi obstajala beseda zanj? Kdo bi si namreč izmišljal besedo za nekaj, česar ne bi bilo? Toda kaj je potemtakem dobro? Je dobro prisotnost dobrega ali odsotnost slabega? In kaj je slabo? Kaj je zlo? Nekaj, kar obstaja samo po sebi, ali odsotnost dobrega? Je svetloba odsotnost teme ali prisotnost svetlobe? Je tema prisotnost teme ali odsotnost svetlobe? Ali temo lahko zajamemo z vrčem in jo odnesemo iz temnega prostora? Ali pa se je znebimo, ko v prostoru prižgemo luč? Kaj je prostor, v katerem sveti luč dobrote? Je to človek? In kaj je prostor, v katerem se je zgostila hromeča tema? Ali svetloba pozna temo, je tema že kdaj srečala luč? Sta morda vsaka obrnjena v svojo smer in se dotikata samo s hrbtoma? Kaj pa, če enako počneta dobro in slabo? Če stojita pokončno in enakovredno in zreta vsak v svojo smer, le da eden vidi vse, drugi pa nič? In kaj, če enega od njiju sploh ni? Je **stvarnost** torej kruta ali vendarle lepa in dobra? Je kruta morda na zunaj – v bioloških in družbenih prepletih, nedoumljivostih ter vrtincih? Je lepa znotraj, v srčiki biti? In kaj, če je zares kruta šele človekova notranja stvarnost? Neizprosni razum, hladna logika – nikdar zadovoljena pamet? Kdo bije notranji boj? Ga bijeta mehko in trdota? Nežnost in strogost? Ali se notranji boj bije zaradi zunanjih krutosti? In kaj, če je vsa lepota le zunaj, če je prav nič ni v nas? Je lepota samo v glasbi? Samo v naravi? Samo v soljudeh? Samo v ogledalu? Ali pa je lepota pravzaprav v nas in je zunaj ni prav nič? In so zunaj samo prividi, odsevi, fatamorgana, fantazma lepote? Kdo je torej krut in do koga? Je kruta lepota? Je kruta resničnost? Ali krutost sama? Smo kruti ljudje? Je kruta družba? Je kruta zapletena biologija stvari? Ali pa je taista biologija čudežna? Je življenjska stvarnost kruta ali čudežna? Je čudežnost pozitivna? Kaj je čudežnost in kaj **pozitivnost**? Je pozitivnost res nepotrebna? Je zlagana, lahkomiseln, ničvredna, obrobna, netehtna? Zakaj ne bi raje k vsemu pristopali z domnevo negativnosti? Je dvom negativen ali nujen? Kdaj je dvom nujen in konstruktiven? Kaj pa, če je nujna pozitivnost? Je res lažje biti negativen? Je res lažje biti pozitiven? So optimisti res pozitivni? Se imajo pesimisti za pozitivne? Je pozitivnost, ki jo podpira občutek pozitivnosti, še negativna? Je negativnost, ki jo podpira občutek negativnosti, še pozitivna? Sta pozitivnost in negativnost nasprotna pola ali pa obstaja tudi pozitivnost, ki ju obe presega? Je pozitivnost sploh življenjska ali pa se v njej zgolj skriva sla po uspehu, denarju in časti? So takšni stranski učinki pozitivnosti? Kakšni pa so stranski učinki negativnosti? Kaj pa, če je vse, kar je bistvenega, bolj preprosto od teh težkih vprašanj in od begajočih odgovorov nanje? Kako bi človek to zanesljivo lahko izvedel? Kaj je **preprostost**? Je preprostost tudi preproščina? Tista »sveta preproščina«, ki jo z zaničevanjem ali posmehom najdemo v glavah neukih ali tistih, ki jim gre – z manj vidnega truda – bolje od nas? Morda pa je njihov trud neviden? Je trud za preprostost skrit kot škorpiljon pod skalo? In so rezultati tega truda posameznikova skrivnost in njegovo edino iskreno občevanje s samim sabo? Kako lahko podcenjujemo preprostost, če pa so najboljše rešitve vedno preproste in najboljše stvari enako? Kaj ni preprosto obenem najlepše in mnogo lepše od zapletenega? In najbolj pametno in smotrno? Mar ne drži, da bi bili neznansko bogati, če bi bili zadovoljni s preprostim in nikdar razočarani, če bi enako količino strasti, kot jo vlagamo v zapleteno, vlagali v preprosto? In ali ni med vsemi stvarmi, ki so najbolj potrebne za življenje, ravno preprostost tista, ki je najbolj nujna? Mar ne rečemo, da je voda, ki je brez vonja, okusa, barve in oblike, gibalno življenja? In kaj ni najbolj enostavna stvar pod soncem potešiti potrebo po vodi, če se nahaja v bližini žejnih ust? Ali ni to najbolj naravno, spontano dejanje? Kako se lahko zgražamo nad preprostostjo, če pa so vsi najlepši trenutki življenja preprosti in spontani? Mar ni edina prirojena **svoboda** ravno v sledenju preprostega, ki ti ga nikdar ne zmanjka? Zakaj naj bi to bila tudi definicija naše svobode? Kaj ni največja svoboda početi in delati, kar se ti zahoče? Hoditi

kamor hočeš, uresničevati kakršne zamisli hočeš, slediti katerim koli sanjam si že naklonjen? Kaj pa, ko sanj zmanjka? In ko ni več krajev, kamor bi lahko šel? Ali pa, ko izgubiš noge, s katerimi bi lahko hodil in roke, s katerimi bi lahko počel? Kam boš potem potoval in kaj delal? Ko kot tetraplegik obležiš na postelji? O čem boš potlej sanjal? O svobodi? Le zakaj ne? Toda ali bo takrat tvoja svoboda kje drugje kot v preprostosti? Se ne bodo vse še tako minimalno zapletene sanje izmaknile in ti bo ostalo samo preprosto zavedanje, da si – če nič drugega – živ? Ali je še vedno tako, da se eni za svobodo borijo le zato, da jo drugi teptajo, jo tratijo in se z njo igrajo kot se mali otroci igrajo s špageti? Kaj pa svoboda misli? So ptice dovolj dobra prisposoba za jate naših misli? Nam misli lahko pomagajo do občutja svobode ali samo do mišljenja, da smo svobodni, četudi se svobodni ne počutimo? Je hrepenenje po svobodi že svoboda? Če je hrepenenje po svobodi že svoboda, kaj pa je potem izpolnjeno hrepenenje po svobodi? Še večja svoboda? Ima svoboda meje? Si lahko neskončno, brezmejno svoboden? Si lahko omejeno svoboden? In v čem je razlika med neskončno svobodo in neskončno norostjo, neumnostjo? Toda kakšno je nasprotje neumnosti? Umnost? Kaj pa **vednost**? Ali lahko obstaja brezmejna vednost, ki se ne sklicuje na podatkovno vsevednost temveč na občutenje vednosti? Na občutenje, ki ga ni treba nikomur dokazovati? Kaj nam pomeni vednost? Vedeti? In razumeti? Kaj lahko vemo? So podatki tisto, s čimer naj okupiramo in polnimo svoj um in zavest? Naj postanemo računalnik na dveh nogah? Je v tej možnosti, pri kateri si pomagamo tudi s tehnologijo, mogoče najti kleč našega bivanjskega poslanstva? Da si v možgane, ki imajo sicer neprimerljivo večjo kapaciteto od najboljših računalnikov, shranimo na milijone podatkov in sebi ter drugim serijsko podajamo čutne in podatkovne spomine? Kaj pomeni vedeti? Je vedeti, da je sonce rumeno, res umetnost? Je vedeti, koliko je 12345 krat 67890 res umetnost? Kaj je umetnost vedeti? Da bomo nekega dne odšli? Bi to pomagalo pri pravi vednosti? In kaj prava vednost ve? Ve, da imaš z življenjem neponovljivo priložnost za izpolnitev in občutek jasnosti? Si notranje lahko izpolnjen, če se ti na zunaj nič ne izide? Če na primer ostaneš povsem sam? Kaj pa dejstvo, da nihče ne ve vsega, nam je to dejstvo lahko v pomoč? Kaj nam pomeni **zavedanje**? Smo zavedni, če se zavedamo, da govorimo slovenski jezik, da smo se rodili na »slovenskih« tleh? Je to tisto temeljno bivanjsko zavedanje, ki ga potrebujemo na tem svetu, v tem telesu? Kaj se zgodi, če na tla poležimo tri gola »evropska« trupla in skušamo ugotoviti, katere jezike so ta trupla govorila, ko so bili še ljudje? Je v biologiji res zapisano, kateri jezik nekdo govori? Je zavedanje stvar jezika in nacije? Ali pa obstaja še globlje, še bolj temeljno, še bolj osnovno in še bolj preprosto zavedanje, po katerem je – zaradi zapletenosti vsega – navsezadnje tako zapleteno seči? Se da po njem seči z **jasnostjo**? Z jasnino? S stanjem duha, kjer ni več vprašanj? Kjer se v dolgi vrsti vijejo in valijo odgovori? Odgovor za odgovorom za odgovorom za odgovorom? Ko se oblaki begajočih misli in dvoumnih idej razkadajo in bi iz Triglava lahko vrgel frizbi v Trst? Iz Everesta v nizozemske depresije? Je jasnost največja glasnica radosti, tega brezkompromisnega stanja vseh otrok? So mar jasnost edina resnična krila in tudi veter, ki daje človeku vzgon in zagon za let v kraje, kjer ni letel še nihče, in na višinah, kjer ne moreš zadeti ob krila drugih ptic? Kjer je pot čista? Kjer je steza samo tvoja? Kjer daš svobodi vsega duška, kar ga pod soncem premoreš? Kjer si bolj čist kot je lahko čista zamisel o čistosti? Je **čistost** stvar srca, razuma, telesa? Ali naj ne bi čistost telesa pripomogla k čistosti duha? Ali naj ne bi čistost misli pripomogla k čistosti duše? Ali pa je duša že sama po sebi čista in jo telo in misli samo mažejo? Kaj pa čistost srca? Je čistost srca le stvar obračanja besed? Je otroško srce čisto? Zakaj? Ker otrok ne dela lumparij? Lahko srce, ki je čisto, smatramo za ogledalo? Katero srce je potem umazano in nevredno tega, da bi se v njem gledali kakor v ogledalu, ker se bomo uzrli kot skupek umazanije? Je duša čista in popolna ne glede na naše misli in dejanja? Duša sploh obstaja? Je **popolnost** dosegljiva? Kaj pa, če smo že popolni? Je popolnost stanje, ko izboljšave niso več mogoče? Ko napredek ni več mogoč, ker je vse točno tako kot je bilo mišljeno in kot mora biti? Je popolnost pravzaprav zelo preprosta? Obstaja večja popolnost od preprostosti? Ali je najbolj preprosto lahko še bolj preprosto? Ali pa je za nas pač tako, da ni bolj zapletene stvari pod soncem kot je preprostost? Je človeško življenje popolno že samo po sebi ali ga moramo popolnega šele narediti? In kaj, če ga ne bomo naredili popolnega? Kaj

če bo ostalo v domnevnem neravnovesju? Kdo je pravzaprav mislil tisto, »kar je bilo mišljeno«? Je bilo mišljeno, da ljudi sestavlja popolno **ravnovesje** različnih prvin? Enakovredno ravnovesje do- brega in slabega, lepega in grdega, visokega in nizkotnega, črno-belega in barvnega, svetlega in te- mnega, veselja in žalosti, sreče in trpljenja? Je ravnovesje mogoče ali je prirojeno? So te prvine v naravnem ravnovesju tudi, če jih hočemo zaradi osebnih prepričanj spraviti iz ravnovesja in jih na- gniti v eno ali drugo smer? Se v teh – tako preprostih ravnovesjih – skriva naša imanentna popol- nost? Naša preprostost? Naša svoboda? Naša **vera**? Vera? Je vera nekaj, česar se moramo priučiti s knjigami, obredi, tezami in teorijami? Je vera nekaj, kar mora v nas priti od zunaj? Je vera nekaj, kar nam mora vlti nekdo, ki ima višji status od nas, ki je »pametnejši« od nas, ki ima večjo mo- drost od nas? Ima srce večjo modrost od nas? In zakaj se jaz sam ne bi učil videti srca kot nekaj, kar je od mene pametnejše? Je celo telo lahko pametnejše od mene? Mu je vredno prisluhniti? Sem svojo vero vložil v srce, v dušo in telo ali vase? Kdo sem jaz? Kdo smo mi? Smo svoje misli ali svoj občutek? Smo telo ali osebnost? Mar ne bomo trupla obležali le kot telo brez »duše«, brez »srca«? Lahko vse te prvine sploh ločujemo? Mar nismo vse to skupaj – ogenj, voda, zemlja in zrak, ki so se spojili v nekaj edinstvenega in neponovljivo enkratnega? Smo res **edinstveni**? Ni bilo pred nami nikogar takega kot smo mi in ne bo za nami nikogar takega kot smo mi? Kaj pa, če smo enaki kot vsi? Če tako kot ljudje v preteklosti in prihodnosti poznamo enake občutke, enake stiske, enake ra- dosti, enaka čustva in so naše misli ter telesa v zares majhnem obsegu drugačna? Smo pravzaprav enaki? In obenem edinstveni? Je naša osebnost unikatni spoj nešteti dejavnikov, ki v osnovi delu- jejo enako kot pri kateremu koli človeškemu bitju: črnemu, belemu, rdečemu, rumenemu, široko- ličnemu, ozkoličnemu, temnolasemu, svetlolasemu, debelemu, suhemu, grdemu, lepemu, kristja- nu, muslimanu, indijancu, ateistu ...? Lahko v takšnem zrenju na stvari zasledimo kanček ali obilje modrosti, četudi bi zaradi preprostosti povedanega tvegali, da lahko potemtakem kar vsakega člo- veka, ki bi se znal vrniti k temu izhodiščnemu razumevanju, lahko imeli za modreca? Celu sebe? Je modrec nekdo, ki je učen ali nekdo, ki je srčen? Kaj pravzaprav definira modreca in še bolje – kaj definira **modrost**? Je modrost nekaj, za kar te z diplomno nagrado Platona zapuščina – uni- verza, akademija, komisija za podelitev Prešernovih nagrad, Slovenska akademija znanosti in umetnosti? Je v grenko-sladkem stavku mojega upokojenega soseda, ki trdi, da se človek vse življe- nje uči, nato pa pameten umre, kaj modrosti? Je moder lahko tudi otrok? In če je otrok moder, ali so potemtakem modri vsi otroci ali samo nekateri? Kaj pa, če je celo modrost prirojena? Vgrajena v našo bit? Lahko dojenčkovo zaupanje v svet, na katerega preteče elemente nima nobenega vpli- va, lahko smatramo za modro? Je v trenutku, ko si najbolj nebogljen in brezpomočen najbolj mo- dra stvar, ki jo lahko narediš, to, da zaupaš? Zaupaš čemu in na podlagi česa? Se dojenček sprašuje o vsem tem ali enostavno – čuti zaupanje? Vsaj dokler je njegovim osnovnim potrebam zadovo- ljeno? Kdo si upa v tem trenutku nehati brati ta esej, pogledati vstran in si poskusi odgovoriti na vprašanje: »Kaj je nasprotje strahu?« So nasprotje strahu mir, ljubezen, pogum? Ali **zaupanje**? Je dojenčka strah zaradi svoje krhkosti, ranljivosti in preobčutljivosti? Ali zaupa? Komu zaupa do- jenček? Temu, da bo preživel? Ali je zaupanje vera v to, da bo vse v redu ali občutenje, da je vse v redu, ne glede na to, kako je? Ali razvojna psihologija ne uči, da se človek začne zavedati samega sebe med drugim in tretjim letom? Se dojenček torej zaveda samega sebe, svojega obstoja in svoje osebnosti – svojega ega, ki se postopoma in skrajno počasi šele oblikuje? Ali pa se zaveda česa dru- gega? V stiku s čim je dojenček, če ni v stiku s tem, kar mi imenujemo »kruta realnost«? Bi ga bilo kaj bolj strah, če bi se zavedal dejanske krutosti, ki preži nanj? Ali lahko tudi mi, tako kot dojen- ček, zaupamo in položimo svojo vero v nekaj, kar ni »od tega sveta«? Ali moramo tudi mi včasih na stran odložiti vero v našo osebnost, da bi čutili pravo in resnično varnost globoko v sebi? Je var- nost nekaj, kar si je treba primisliti ali nekaj, kar lahko občutimo? Je zaupanje nekaj, kar si je treba primisliti ali nekaj, kar lahko občutimo? Je vera nekaj, kar si je treba primisliti ali nekaj, kar lahko občutimo? Je modrost nekaj, kar si je treba primisliti ali nekaj, kar lahko občutimo? Kaj je v nas ti- sto, kar čuti? Če telo čuti zunanje dražljaje, kaj je potem tisto, kar v nas čuti notranje dražljaje? Ali notranji dražljaji sploh obstajajo? Kaj nas draži v naši notranjosti? Nas dražita notranja žeja – en-

telehija – in pitje notranje vode? Proces, ki se odvija ločeno od vsega ostalega v našem življenju? Proces, ki ima v osnovah vse opraviti samo in izključno z našo resnično izpolnitvijo, z našo resnično srečo, z našo resnično samouresničitvijo, z našo resnično blaženostjo in z našo resnično ljubeznijo? Je **sreča** lahko resnična in neresnična? Kakšna je neresnična in lažna sreča? Je to sreča, ki si jo ustvarjamo z zunanjimi pomagali? Je kaj narobe s tako srečo? Kakšna pa je potem resnična sreča? Tista, ki jo dosežemo izključno z notranjimi pomagali: z modrostjo, ljubeznijo, iskrenostjo, občutenjem življenja, zaupanjem? Kaj pa, kadar tudi zunanjo srečo ustvarjamo z iskrenostjo in modrostjo? Obstaja nevarnost, da se utopimo v dosežkih tega ustvarjanja in pozabimo na to, da je šlo prvotno le za notranje dosežke? Se zunanjih dosežkov prehitro naveličamo in si že v naslednjem trenutku, ko nekaj dosežemo, želimo več od tega, kar smo dosegli? Kdo je kriv za to? Naša notranja žeja ali naša logika, ki nam na začetku vsake poti predstavi zunanji dosežek kot edini smotrni cilj? Je mogoče, da ni večjega cilja in večje sreče od ljubezni? Je **ljubezen** občutek ali upanje na ta občutek? Lahko upanje na ta občutek tudi ustvari ta občutek, ga najde in odkrije? Kakšna je resnična ljubezen? Je to ljubezen dojenčka do svoje sedanjosti ali ljubezen odraslega do ciljev v prihodnosti? Je ljubezen dosegljiva v prihodnosti ali v sedanjosti? Mar ni ljubezen, ki je ne moreš čutiti kadarkoli želiš, neresnična ljubezen? Je resnična ljubezen prav tista ljubezen, ki ti je na voljo vsakokrat, ko jo želiš čutiti? Je resnična ljubezen pogojna ali brezpogojna? Je ljubezen med ljudmi pogojna ali brezpogojna? Ali mati brezpogojno ljubi svojega otroka? Ali mož brezpogojno ljubi svojo ženo? Ali vnukinja brezpogojno ljubi svojo babico, svojega dedka? Ali predsednik države brezpogojno ljubi svojo deželo? Ali država brezpogojno ljubi svojega predsednika? Ali učenjak brezpogojno ljubi témo, ki jo poučuje? Ali téma, ki jo učenjak poučuje, brezpogojno ljubi učenjaka? Ali avtomehaničar brezpogojno ljubi avtomobile? Ali je avto zmožen ljubiti? Kaj pa računalnik in robot? Imata lahko čustva? Bosta kdaj postala tako za popizdit zapletena in obenem tako za popizdit preprosta, da bi se energija življenja bila pripravljena naseliti vanju, kot se je naselila v človeka? Bo človek kdaj lahko poustvaril samega sebe drugače kot s prelepim aktom spočetja novega otroka? S tehnologijo? Z binarnostjo ničel in enic? Kakšno življenje je torej **resnično** in kakšno življenje je lažno? Kaj je resnična utvara in ali je resničnost utvara? Kje obstaja resnična resničnost? V filmih ali v srcu? So resnične naše sanje? Kaj ni *samadi*, ki ga vrli Indijci označujejo kot »najvišje stanje bivanja«, le zelo preprosto stanje med budnostjo in sanjami, ki ga po sobotnem kosilu na domačem kavču izkusi na sto tisoče ljudi? So naši občutki bolj resnični od naših misli, ali pa šele oboje lahko naplete našo dejansko resničnost? Ali je naša resničnost samo naša, ali pa resnično resničnost delimo z vsemi ljudmi, ki so kadarkoli obstajali, ki obstajajo in ki bodo obstajali? Ali tisto, kar mislimo, lahko postane resničnost in se moramo zato bati svojih misli? Kaj pa, če postane tisto, kar mislimo, naklonjeno vsemu in tudi nam samim? Se imamo potem sploh še česa bati? So čutni vtisi resnični? Je resničen sončni zahod, ali **lepota**, ki jo občutimo ob njej? Je resničen spolni akt ali lepota, ki jo doživljamo v zlitju s sočlovekom? Je resnična glasba, ali lepota, ki jo prepoznavamo v njej? Je resnična narava ali divja lepota v nas samih, ki v naravi pride na plano? Je lepota resnična? Je resničnost lepota? Sta etika in estetika neločljivo zvezani v vse, kar je bistvenega v človeku? Je občutenje prirojene lepote, ki se ali pa ne, kaže tudi na obrazu, najbolj iskreno dejanje, ki ga človek lahko izvrši? Je to najbolj nesebično dejanje ali najbolj narcisoidno dejanje? Je bolj narcisoidno posedovanje zunanjih lepote ali občutenje notranje lepote? Ali notranjo lepoto lahko poseduješ kako drugače kot v občutenju? Jo poseduješ tudi če je ne občutiš? Ali lepota čaka, da jo boš občutil? Ter trka na tvoja vrata in včasih razbija po njih? Je zagledanost vase narcisoidna ali skrajno nesebična? Zagledanost v kateri del sebe je narcisoidna oziroma nesebična? Je narcisoidna zagledanost v Sebstvo, prirojeni del slehernega bitja, skupen vsem ljudem in nedrugičen od človeka do človeka? Ali pa je narcisoidna tista zagledanost, ki je zagledana v tvojo osebnost – v skupek vsega, kar si? Je to odvisno od tega, za kakšnega se imaš sam, ali za kakšnega te imajo drugi? Ti ne bodo prijatelji laskali, sovražniki te črtili, neznanci pa presojali po svojih osebnih preferencah? Je sploh pomembno, kaj si o tebi mislijo drugi? V kakšni meri? Misliš, da si drugi o tebi mislijo samo dobro ali so dovolj pametni, da v tebi iščejo ravnovesje, ki vključuje tudi slabo? Je torej življenje, ki

je zavezano občutenju prirojene lepote, ki je bila podarjena samo tebi, tisto dejanje, ki ga lahko smatramo za najbolj nesebičnega? Še posebej, če to dejanje ne ogroža nikogar drugega in če si se zanj odločil ne glede na morebiti visoko ceno, ki jo boš za to plačal? Pa je cena res visoka? Kakšna je cena za srečo? Kakšna je cena za ljubezen? Kako visoko cenimo dih? Kako visoko vrednotimo obstoj? Je vrednotenje življenja sploh potrebno? Kakšne so potemtakem naše življenjske vrednote? Je **iskrenost** ena od njih? Do koga smo lahko iskreni? Do drugih? Do sebe? Do življenja? V zvezi s čim naj bi bili iskreni? V zvezi z učenjem od življenja za življenje? V zvezi z učenjem od drugih za druge? V zvezi z učenjem od sebe in zase? Smo do drugih lahko iskreni, če nismo iskreni do sebe? Smo do sebe lahko iskreni, če nismo iskreni s svojim življenjem? Je takšna iskrenost preveč izmuzljiva? Se zdi kot privid? Smo iskreni do sebe, ko ugotovimo, da imamo raje rdeč avtomobil od modrega? Smo iskreni takrat, kadar ne ponavljamo napak, ki smo jih storili? Kaj pa če neko napako ponavljamo znova in znova kljub temu, da vemo, da gre za napako? Kakšna je lahko največja napaka pod soncem? Bi kdo upal zagovarjanje trpljenja smatrati za napako, ki se predolgo ponavlja? Bi kdo upal zagovarjanje zunanjih radosti brez temeljev v notranji sreči smatrati za napako, ki se predolgo ponavlja? Bi bili iskreni, če bi si priznali vsaj ti dve omenjeni zmoti? Bi bili v tem iskreni do sebe, do drugih in do življenja? Bi s takšnim razumevanjem končno lahko prišla na plano naša **človečnost**? In se naselila v naših občutjih, mislih ter dejanjih? Kaj vse vključuje človečnost? Strpnost, sočutje, empatijo, naklonjenost, prijaznost, solidarnost? So to lastnosti, ki naj jih gojimo izključno do drugih ljudi ali tudi do sebe? Smo lahko potrpežljivi s seboj? Smo lahko prijazni s seboj? Bomo lahko iskreno prijazni samo s sočlovekom, medtem ko se s seboj ves čas prepiramo? Bomo lahko potrpežljivi in strpni z drugimi, če smo do sebe pretežno neučakani, skrajno zahtevni in nestrpni do svojih pomanjkljivosti? Bomo znali biti zares solidarni z drugimi, če ne bomo solidarni s svojim srcem, ki med tisoči elementov našega življenja tudi terjaja pozornost? Smo lahko solidarni, tudi če ne vemo, kaj je srce? Je mogoče, da obstajata dve vrsti solidarnosti, dve vrsti sočutja, dve vrsti strpnosti? Ena, ki nam jo je priučila družba in je naklonjena samo določeni skupini (ali skupinam) ljudi, in druga, ki dejansko ne pozna človeških pregrad? Ali nas niso učili zelo natančnih definicij tega, s kom je vredno biti solidaren in s kom ne? Mar niso tega počeli tako v šolah kot doma in v medijih? Ali nas niso učili, kako naj bomo solidarni do sebi enakih, ker ostali niso vredni našega truda? Toda kdo so »nam enaki«, če ne prav vsi ljudje? Kako se lahko postavimo nad kogarkoli, če pa na vsakogar med nami preži enaka končna usoda? Mar nismo vsi ljudje del iste celote – človeštva in nasploh vsega bivanja? Ali ni tako, da iz tega razumevanja lahko črpamo občutenje pripadnosti, ravnovesja, skladnosti, celovitosti, enovitosti, singularnosti in integritete? Je končno prišel čas, ko bodo meje zabrisane? Ko se bo znanost pridružila religiji v čaščenju singularnosti – tega stanja, ki je obstajalo pred začetkom svetov, obstaja danes in bo obstajalo tudi v prihodnosti? Je **singularnost**, kot jo uči znanost, le drugo ime za boga? Večnega, neizbrisnega, brezmejnega, neomejenega, neskončnega, neminljivega, neuničljivega in neustvarljivega? Je prišel čas, ko ne bo več pomot v zvezi s tem? In nesporazumov? In bo vsak lahko občutil singularnost boga, ne da bi moral razmišljati o tem, kako naj poimenuje ta občutek? Ali ni bog samo en krasen občutek? Ali ni singularnost samo občutek? Občutek, da si cel, da ti nič ne manjka? Občutek, da si ves, da si eno s seboj, z »bogom«, s svetom, z drugimi? Kdaj je človek skladen in enovit s seboj? Morda takrat, ko »pozna samega sebe«, kot je rekel Sokrat? Ali nista singularnost in bog tisto in edino, kar presega omejitve časa, prostora, mase, svetlobe, hitrosti, temperature in nihanja? Kaj ni znanost že davno potrdila, da se energije ne da ustvariti ter uničiti in religije, da se boga ne da ne ustvariti ne uničiti? Mar nismo vsi na isti ladji? Iz koga se delamo norca, trdeč, da obstaja nekakšna polarnost in dvojnost? Toda, ali potem lahko trdimo, da dvojnosti ni? Da ne obstaja temno in svetlo, nizko in visoko, veselo in žalostno? Kaj pa, če dvojnost obstaja le znotraj singularnosti: hkrati in sočasno? Kaj je sočasnost? Je sočasnost naključje ali temeljni kod vseh stvari v vesolju? Je sočasnosti znanost nadela ime **sinhroniciteta**? Ji je religija nadela ime sveti duh? Občutek, ko te napolni začudenje zaradi čudežne pestrosti obstoja in zaradi nenadnega dostopa do razgaljene skrivnosti bivanja? Sta skladnost in sočasnost, ki tvorita sinhroniciteto, le namig, da je člo-

vek sestavljen iz različnih prvin – telesa in duše, začasnega in večnega, končnega in neskončnega –, ki so se za čas našega življenja pokorile skorajda prezahtevnim pogojem za skupno, sočasno soobstajanje? Se sveti duh naseli v nas kot ponižnost, ki jo doživimo, ko zmoremo v isti sapi osuplo gledati »psihično« in »fizično«? Je pretanjena čarobnost, ki nas ob tem omami in očara, tista, zaradi katere začnemo verjeti, da so čudeži mogoči? Je ta čarobnost tista, zaradi katere se znanstvenik zakoplje v nove študije in vrenje v njegovi duši zasluti, da obstaja še več od tega, kar so izumili vsi pred njim? Je ta čarobnost tista, zaradi katere se goreč vernik ponovno obrne k svojemu notranjemu svetišču, prosi za še več čarobnosti in še večjo odprtost v nove čudeže? Je ta čarobnost tista, ki umetnika zavede, ko si ne more pomagati, da ne bi v roke prijel nova orodja za nove kreacije? Ampak kaj je **čudež**? Kdo pozna čudež, ki bi bil zares večji od življenja? Zares, zares, zares? So čudeži »misteriozne« ali »mistične« narave? V čem je razlika med misterijem in mistiko? Je mistika srčno čudenje nad neusahljivimi darovi, ki jih prinaša življenje, medtem ko je misterioznost možganska različica in razumsko posnemanje taistega čustva? Je mističnost najlažje doživeti v naravi? Je misterioznost najlažje doživeti v detektivskih romanih? Ali ni ezoterika – včasih ji rečemo tudi duhovnost – nerazrešljiv klobčič mistike in misterioznosti, tako tesna prepletenost, da je tudi najbolj ostri nohti ne bodo razvozlali v nekaj koristno smiselnega? Kaj pa, če je bolje mistiko držati stran od misterija in misteriozno od mističnega? Je mistika veselje, ki ga ima vsak človek, ko se uči o zakonih narave in svoje duševnosti, medtem ko misteriozno sega na področje svetle in temne magije? Je magija kaj drugega kot racionalno in obenem mitično tavanje za občutkom, ki na koncu koncev ni prav nič magičen, temveč je preprosto čaroben? Če **čarobnost** prinaša mir, bi lahko za magijo tudi trdili tako? Ali pa magični misterij vzbuja le še nova in nova iskanja, ki jih ne moreš nikdar do konca izčrpati, in te ravno zato nepotešenega utrujajo in ti ne vračajo dolgo trajnega truda, ki ga vlogaš v to iskanje? Lahko človek bolj natančno usmeri svoje moči v trud za občutenje resničnega miru? Resnične strasti? Ne tiste strasti, ki te dela še bolj žejnega, temveč strasti, ki na tvoja presušena usta prinaša nov kozarec vode? Ni znanost tej notranji žeji že nadelala imena? Imena, ki so ga generacije in generacije esejistov in raziskovalcev povsem prezrle? Imena, ki so ga prezrle generacije psihologov? Zveni **entelehija** znano? Ne? Kako lahko brez razumevanja entelehije razumemo karkoli? Brez razumevanja tega temeljnega poriva, te neomadeževane strasti, ki človeka pripravi do voljnosti, preobrazbe, odprtosti, sprejemljivosti? Je odprt človek ranljiv ali trden? Je voljan človek odvisen od vetra ali od svoje volje? Sta odprtost in voljnost odvisni od tega, kateri stvari se odpreš in za katero reč si voljan? Si lahko odprt za preprosto veselje? Si lahko odprt za zapleteno trpljenje? Kaj če si voljan trpeti? Kaj če si voljan veseliti se? Kje je trdnost? Kje je zanesljivost? V čem je več varnosti? V čem se – navsezadnje – bolje počutimo? Je pot do veselja vedno trnova? Je pot do sreče vselej strma in posuta z ostrim kamenjem? Ali pa je to včasih navadna, vsakdanja steza brez velikih obljub in velikih besed, a tako domača in prijazna, da bi samo bedak želel skreniti z njene poti? So takšne poti vir našega navdiha? Mar niso? Kaj ni ravno lepota običajnosti tista, ki jo mladostna zagnanost in vročernost zavrže, modrost starosti pa z nasmehom sprejema kot tisto »pravo reč«? Je **navdih** sploh lahko nečist? Kje človek najde navdih? Kaj je navdihujoče? Narava? Soljudje? Dejanja in stvaritve drugih ljudi? Naša lastna dejanja? Ali umetnika navdihuje drevo ali slika in fotografija drevesa, ki ju je posnel on ali nekdo tretji? Mar ni navdih neslišna glasba, ki jo nebeški bogovi igrajo zemeljskim bogovom? Ali se je iz nečistosti sploh že kaj zares rodilo? Ali ni tako, da ima celo najbolj okrutni, najbolj zverinski in najbolj brezumen človek v sebi delček čistosti? Mar ni bil Lucifer sprva najbolj priljubljen božji angel? Ali moramo potem reči, da so tudi Hitlerjevi akvareli in njegova ljubezen do glasbe izvirali v navdihu čistosti, ki si ga je njegov nestrpni razum pretolmačil v nekaj nagnusno grozotnega? Mar niso nedavno tega odkrili, da se je »največji hudodelec vseh časov« učil slikati z obnavljanjem Disneyjevih potez Ostržka ter Sneguljčice in sedmih palčkov? Sta svetloba in tema v vsakem človeku? Se vračamo k začetnim vprašanjem? Je mogoče na vse kontraste in razsežnosti, ki sestavljajo naš psihofizični ustroj, pogledati v zvrhano dozo **hvaležnosti**, ker smo živi? Ker smo dobili vse, kar smo dobili? In ali ne bi bilo brez vseh kontrastov življenje zares dolgočasno in brez pestrosti? Predvsem pa brez možnosti

izbire? Kajti ali ni največje dobro – tisto dobro, za katerega lahko čutiš največjo hvaležnost – prav odločitev za dobro? Ali ni največ navdih ravno v spoznanju, da se kot človek z lastno voljo in zavestjo lahko odločiš za navdih? Ali ni največja lepota ravno v tem, da prepoznaviš lepoto življenja in ne samo to – ampak da se tudi odločaš za to, da ne boš ostal prazen in da boš to lepoto sprejel in sprejemal? Ali ni to tista in edina **preobrazba**, ki jo nujno potrebuje sleherno človeško bitje, čeprav se nam zdi preveč enostavna, da bi jo vzeli resno? Se nam zdi preveč profana, da bi se spustili in jo pobrali s tal, ali preveč svéta, da bi si drznili splezati po lestvi do njenih vej in jo utrgati kakor zrelo, sveže jabolko? Ali ne govorimo v preobrazbi, o hoji od teme v svetlobo? Se bojimo, kaj nam bo svetloba pokazala in kakšni bomo videti v njej? Ali ne govorimo o preobrazbi iz zmede v bistrino pogleda? Se bojimo, da bo svet grd, če ga bomo videli skozi oči čistoče? Ali ne govorimo o preobrazbi iz čaščenja trpljenja v čaščenje miru? Ali se **mir** ne začne pri meni? Pri tebi? Pri posameznikih? In se šele nato lahko razširi navzven? Je mir nalezljiv? Je sovraštvo nalezljivo? Se sovraštvo začne, ko zasovražimo sami sebe? In ko se ne znamo več smejeti – predvsem svojim lastnim zmotam? Je mir tišina? Je pravi mir zunanja lastnost? Lahko čutimo mir tudi sredi največjega direndaja? Je mir v nas dovolj trden? Je trden kot skala ali sipka kot mivka? Je **pozitivna psihologija** trdna kot skala ali sipka kot mivka? Glede na to, da se je kot veja klasične psihologije začela razvijati šele po letu 1998? Je prof. Janek Musek, ko je v uvodu *Zgodovine psihologije* namigoval na veliko preobrazbo psihologije v prihodnosti, in ko je kasneje pisal o dosedanjem razmerju 15:1 v prid raziskovanju človekovih negativnih duševnih stanj, namigoval na stoletje, ki ga bo zaznamovala pozitivna psihologija? Kaj pa, če je pozitivna psihologija le znanstvena nadgradnja tisočletja starih duhovnih, verskih in ezoteričnih izročil in jih bo enkrat za vselej postavila v znanstveno perspektivo? Je nevrozanost že prestopila prag (ne)vednosti? Je v meglice ovito metafiziko in metabiologijo – ti dve prvi resnejši in obenem še sporno alkimistični tolmačenji povezave misli, čustev, duha in telesa – popeljala do resnejših raziskav v psihonevroimunologiji? Se bo placebo pokazal kot ena največjih znanstvenih tem tega stoletja? Bo psihorealizem kot umetniška veja legitimiziran tudi v literaturi in filmu? Bo tudi psihofizika postala običajna besedna zveza, ki bo redno plesala pred našimi očmi in odzvanjala v naših ušesih? Je konec srečen?